

az életre megkívántató 's valóban hasznos tárgyak' közlése, és tudományos oktatás. Megjelen minden szombaton. Előfizethető reá a' kiadás' helyén kívül minden posta-hivatalnál, könyvárosoknál 's vidéki beszedőknél, kik aztán a' példányokat is kiosztják.

FILLÉRTÁR

mindennemű

közhasznú ismeretek

terjesztésére.

az egész évi folyamtnak valami 110 kömetszésű 's külön hozzá csatolt képpel a' beszédőknél csak 5, a' könyvárosoknál 5 for. 30 kr., postán pedig nyomtatott czím alatti elküldéssel 6 forint p. p. Eszterdó' végével csinos boríték járuland hozzá a' foglalát laistromával.

4.

Második évi folyamata.

(Martius' 28-kán)

Hahnemann Sámuel Keresztély Fridrik.

Az orvostudománynak ez a' nagy reformatora született Meiszenben 1755-iki aprilis' 10-kén. Atyja a' meiszeni porcellángyárban festő volt, 's tudós ismeretekkel ugyan nem, de sok utazási tapasztalással birt: fíját jólevele az öngondolkodásra és ítélésre szoktató, úgy hogy az már mint gyermek semmit el nem fogadhatott, míg előbb meg nem fontolá. Utóbb szembetűnő jelességgel folytatta iskolai tanulmányit, de mind a' mellett nem akará atyja, hogy magát tudós életre szánja, hanem értéke' csekélységével megegyezőbb életmód' választására unszolá; a' tanítók' intésére azonban, kik az ifjútól nagyon sokat reményelttek 's a' tanításhért is elengedék, nem ellenzé, hogy a' főbb iskolákba átmenjen, 's ő Lipcsébe költözvén két esztendeig hallgatá az orvosi tudományokat, szükségéit részint ifjak' tanításával, részint angol könyvek' németre fordításával pótolgatván. Lipcsében még akkor kórház nem lévén az orvostanulók' számára, Bécsbe ment Hahnemann, de pénze nem lévén, ottan nem sokáig mulathatott', hanem Erdélybe ment, hol a' Helytartó Bruckenthal udvari orvosává 's könyvtárnokává nevezé. Ennek Szébenben lévő nagy pénz- és könyvgyűjteményét szép rendbe szedé, egyszer'smind a' népes városban magát a' gyógyításban gyakorolván. Két esztendő mulva visszatért Németországba 's még esztendeig hallgatá Erlangában a' híres tanítókat; azután Dessauban lakott, hol meg is házasodott. Üres óráit főleg a' chemia foglalá el, mellyben sok szép és hasznos felfedezéseket is tett. 1781. Gommernben vállalt hivatalt, honnan utóbb Dresdába költözött, 's itt négy esztendőt köz tiszteletben 's hasznos foglalatosságban tölte el.

Már Gommernben laktában, mint mindent éles ítéllettel megvizsgálni szokott ember, átlátá az eddigi orvostudománynak tökéletlenségét 's bizonytalan alapokon állását. Meggyőződévén róla, hogy a' gyógyszereknek felületes ismereténél fogva

minden feltételek' szigorú követése mellett is, többet árthat mint használhat az orvos, a' gyógyításról letett, 's magát leginkább a' chemiára és írászásra szentelé. Lipcsében végre, hová Dresdából költözött, új mező nyílt fel neki. Midőn t. i. 1790 a' Cullen' materia medicáját németre fordítá, bosszankodék ezen akkor annyira tisztelt tanító' csavart magyarázatán a' chinahéj' hideglelést üző erejéről 's feltevé magában annak a' tapasztalás' útján kivilágosítását. E' végre maga jókoramennyiségű chinát vett be, hogy látná, milyen munkálatja van az egészséges emberi testben, 's ez egy új és nagy fontosságú felfedezésre nyujta alkalmat. Tapasztalá, hogy a' china sok más eddig nem is gyanított symptomákon kívül bizonyos váltó hideglelést okoz a' testben; ez a' tapasztalás vezérelé őt a' homoeopathiának felfedezésére. Gyanítá ugyan is ebből, hogy a' china azért gyógyít meg némely hidegleléseket, mivel maga is hasonló nyavalyát nemz az egészséges testben, 's hogy az eddigi gyógyászat azért oly tökéletlen, mivel a' gyógyszerek' igazi ereje nem ismertetik. További próbatételekkel a' gyógyszerekben elrejtett mind eddig ismeretlen sok új erőt fedezett fel, 's mind inkább megvalósula, hogy az eddigi gyógyítás merő gyanításokon épül. Ezen fontos felfedezés új kedvet gyujta benne az orvosi praxishoz, melly most kielegitőbb sikerrel biztató. *Georgenthalban*, hol a' góthai herczeg, Erneszt, tébolyodottak' intézetét állított fel számára, a' Kotzebue' pasquillja miatt megtébolyodott *Klockenbringet* helyre állítá, 's több helyeken oly sikeresen gyógyított, hogy új tudománya miatt az orvosok és patikáriusok üldözni kezdék, 's megtiltatván neki a' törvényszék által a' gyógyítás, Hamburgba kelle költöznie, hogy tudományához hiv maradhasson; de ott idegen lévén, visszatért hazájába, Saxoniába, de mindennütt üldöztetett. Fontos felfedezéseit közlé *Hufeland' journaljában*, 's a' folytatott tapasztalatok által mind inkább erősödévén gyógymód alapja egy theoriai próbatétellel is előállt, mellyet tökéletesb

alakban adott ki négy esztendő mulva ezen czím alatt: „Organon der rationellen Heilkunde.“ Dresden 1810. 's francia, olasz, angol, magyar, és orosz nyelvekre is lefordítatott. Ez a' halhatatlan munka mai napig is folyvást tartó dühös pennaharceokra 's gyakran a' legalacsonyabb szenvedelmek' felébredésére ada alkalmat. Vége hossza nem volt a' guny- 's rágalomírásoknak, de Hahnemann az ellenféltől származott munkákra soha sem felelt, noha igazának teljes érzetében az Allopathia ellen több ízben kikelt. Sok méltatlanságot kellett neki szenvednie Lipcsében is, hol végre 1811 állandólag letelepedett, hogy ott az új gyógytudományt taníthassa, 's tizenegy esztendeig gyakorló és tanító itt soha sem eszüköző buzgalommal 's fáradhatatlan szorgalommal az általa felfedezett gyógyászatot. Ezen időszak' szüleménye „Reine Arzneimittelehre“ czímű munkája, mellyben közli az általa nagy szorgalommal 's csudálatra méltó pontossággal legnagyobbbrészt öntestén megvizsgált gyógyszerek' tiszta munkálatjait, mellyeknek öszvesége az emberiségre nézve megbecsülhetetlen kincs. Lipcsében az általa tett rendkívüli gyógyítások szinte felgerjeszték ellene orvostársainak 's a' patikáriusoknak irigységét, 's privilegiumik sértéseül vevén azt, hogy Hahnemann maga osztja gyógyszereit betegeinek, kérelemmel járultak a' kormányzékhez, melly ellent nem állhatván, egy rescriptum által 1820. az önkészítette gyógyszerek' adását megtiltotta; mi ötöt arra indítá, hogy legtöbb beteget nem vállalt fel inkább, mintsem meggyőződése szerint ne adja nekik a' gyógyszert, mi elmulhatatlan feltétele tudományának. Azonban Ferdinand anhalt-kötheni herczeg, nem csak teljes szabadságot engede neki fővárosában, hanem udvari tanácsosává 's orvosává is kinevezé; 's ott mai napig is eszüközhetetlen szorgalommal munkálkodik az új tudomány' tökéletesbítésén.

Szakadatlan munkálkodásának és vizsgálódásának gyümölese, 's minden munkáinak koronája az, mellyben a' chronikus nyavalyák' természetéről és gyógyításmódjáról értekezik, mellyből eddig 4 darab jelent meg. Valamint sok ellenségre, ugy sok pártolóra is talált új tudománya, de elsőség mind eddig nem adatott annak közönségesen. Ezen tudomáynak azonban számtalan halandó köszönheti már egészséges életét, maga a' feltaláló is, kinek fris épsége bámulatosan igazolja alaposságát, mert 79 esztendő korában még elég erőt érte magában másodsor is megházasodhatni, mi a' mult esztendő vége felé valóban meg is történt.

Ezen tudomány' misége, mint már neve is kifejezi, abban áll, hogy mindig oly gyógyszer adassék a' betegnek, melly az egészségeseknél a'

gyógyítandó betegséghez hasonlót, de nem egyenlő szenvedést okoz, a' honnan legfőbb elve a' tudomány: *similia similibus curantur*. Hogy pedig olyan gyógyszer valamely betegséghez fel-találtassék, egészségesekkel teszen a' homoeopatha próbákat, hogy rajtok a' gyógyszer' munkálatját megtudja. Azon meggyőződésben, hogy minden betegség nagy elfogadással bir az illő gyógyanyag iránt, 's a' gyógyító szernek ereje igen finom elosztással nevededik, igen apró adatokban nyújtja az orvosságot, és egyszerre mindig csak egy orvosságot, 's új adatot vagy orvosságot nem előbb mintsem az elsőnek munkálatja megszűnik. A' mellett szoros diétát parancsol, hogy az orvosság' hatása semmi által ne háborítassék. Legnagyobb figyelmét a' betegség' symptomáira fordítja, nevezetesen az ugy netezett subjectumi symptomákra, a' betegnek saját érzelmeire, mellyek eddig nem szokott megfontolással fürkésztetnek 's jegyeztetnek meg. Kevéssé gondol ellenben a' betegség' legközelebbi okával, noha távolabbi okait legalább diétával nem hagyja egészen figyelmen kívül. Épen oly kevéssé gondol a' betegségek' egymás közötti rokonságával 's azoknak bizonyos nosologi formákban kibélyegezésével, hanem minden egyes betegséget személyesnek tekint, melly ellen a' fajlagos orvosságot a' fentebbi módon nyújtja. E' szerint a' homoeopathia nagy ellenkezésbe jött a' 22 század' óta fenálló hyppokratesi orvoslásmóddal 's ugy látszik, egészen ugyan akkor sem teszi ezt az új tudomány semmivé, mikor minden elvei csalhatatlanoknak fognak ismertetni, hanem a' fajlagos gyógyszerek' ismertetévé fogja változtatni, 's minden esetre nagy jobbitást okozand. Legújabbán már baromorvoslásra is fordítatott a' homoeopathia.

Messerschmidt és szoborgyűjteménye.

Messerschmidt Xaver Ferencz, született 1732. évi augusztus' 20. a' Svábságban, Dillingtől nem messze. Atyja timár vala, 's két nevével 32 gyermeket nemzett. A' mivész második nejétől született, 's midőn öregségében nem folytathatá a' mesterséget, fiai közül ez öt esztendeig öröközte a' marhát, téli napokon koldult a' közel falukban, éjjelenként fonogatott, hogy rajta segíhessen. Halála után nagy bátyjához ment az ifju, ki Münchenben híres szobrász volt, 's ott kezdvén tanulni a' mivészetet, csak hamar kifejlett benne ritka talentoma. Leginkább a' boncztudomány' tanulására adván magát, bámulatos előmenetelt tön. Münchenből Gréczebe egy más bátyjához menvén, ott is egy pár esztendeig ta-

nulá a' szobrászatot, 's végre a' bécsi akadémiában képzé ki egészen magát, hol első éveit a' legnagyobb szükölködésben tölté, míg rendkívüli talentoma felgerjeszté a' figyelmet 's ötödik kedvezőbb karba emelé. Mária Therésiát magyar köntösben készíté, mint remekmivét, 's ez a' Belvedereben felállítván, ott ma is látható. Rómába utazott, hol csak hamar nagy ismeretségbe 's a' leghíresebb mivészek' barátságába jutott. De az irigységet több nagy miveivel maga ellen felgerjesztvén, egy pár év múlva elhagyá a' mivészet' hazáját, számos emlékeit hagyván ideigleni otltélének. A' párisi akadémia két ezer forint fizetéssel akará magához vonni, de ő az ajánlatot el nem fogadá, hanem Bécsbe ment vissza, Mária Theresiától kapván 200 aranyat uti költségre; de még előbb Londont is meglátogató, hol az angolok' csudálását gerjeszté fel miveivel. Bécsbe érkezével nyilvános tanítóná neveztetett az akademiánál, 's több remekeket készítvén, nagy hirt nevet szerzett, 's a' mivészetet kedvelő II József gyakran megnézegeté nála szobrait. De már régóta előtte lévén egy nagy vállalat, mellynek kivitele elvonultságot és magányt kívánt, letevé a' professorságot és a' zajtól elvonulva szülő földére visszament 's egy kunyhóban lakott. Hire előtt azonban el nem rejthetvén magát, a' bajor választó fejedelem udvarába hívta, de melly udvarnak szelleme neki nem tetszén, nem sokára elhagyá, 's azontul minden ajánlatokat megvetvén, mellyek több udvaroktól, nevezetesen a' berlinitől tétettek neki, Pozsonyba jött, hol egy bátyja lakott, ki szinte szobrász volt. Itt eleinte szinte gyakran meglátogatók az ország' nagyjai, míg lassanként mind inkább visszahuzta magát, hogy nagy vállalatának háborítatlanul élhessen, de azt fájdalom egészen ki nem vihété, mert egy tüdőgyulladás 1784. korán végét szakasztá becses életének.

Kedvencvállalata volt e' nagy mivésznek, mellyre csaknem egész életét szentelé, a' szenvedélyek' ábrázolása. Ez volt a' miv, mellyre egész lelki gyönyörrel adván magát, czélja és rendeltetése vala mivészi létélének. Oly nagy tökélyvel is készíté ezeket, milyennel még soha senki sem. *Albert főherczeg*, akkori nádor, szerfelett becsülé ezen gyűjteményt, 's negyven ezer forintot ajánla érte, de a' mivész el nem fogadá, mert szenvedélyeit százra akará szaporítani, hogy megbecsülhetetlen kincsesé tehesse, de fájdalom csak 49-kig vihette 's ezek közül is kettő fél munkában maradt. Mind ezen szenvedélyeket tükörben utánazá a' mivész tulajdon arczával, mellyet aztán lerajzolt és mintába öntött. Egy nemzet sem mutathat ezen nemből oly nagy tehetségű 's fáradozatlan szorgalmu férjfiat, 's va-

lóban bámulatosan pótlá ki Messerschmidt minden tudásunk' hiányát, midőn az emberi arczvonásokról az ember' karakterét 's belső szenvedelmét nyilván láttatja velünk, 's a' miveltség' barátjai örökös hálával tartoznak egy oly embernek, ki nem csak vagyonát, hanem szakadatlan szorgalmával egészségét is feláldozta a' szobrászatnak. Oly mestermiveket hagyta ő, mellyek elnémitják az irigységet és rágalmat, 's midőn ellenségei földdé lesznek, azon eredeti anyaggá, mellyből ő a' szenvedélyeket elevenen képezé, magasztalással halmozandja nevét a' maradék.

Messerschmidt' szoborgyűjteménye, jelenleg Bécsben vagyon *Jüttner József* ur' birtokában, és eladó. *Redington* angol ajánl érte 2000 font sterlinget, de birtokosa sajnálja külföldre eresztetni, 's óhajtja, hogy Magyarorszába vitetnék vissza, mellynek kebelében készült. Ez okból kívánjuk olvasóinkat is megismertetni e' gyűjteménnyel, 's reménylünk, hogy mivészet kedvelő gazdag hazánkfiak közül találkozzand vevője, kinek bővebb utasítással is szolgálhatunk, mi is buzgóan kívánván, hogy ily ritkaságokkal hazánk gazdaguljon.

A' 49 érczből öntött melyszobor közt legelőbb áll magának a' mivésznek szobra. Arczvonásai szépek és erősek, szemében 's izmaiban tűz, elevenesség és hajlékonyság. Nevetve ábrázolván ki magát, fogai, inye, és nyelve gyökereikkel látszanak, mellyeket még szobrász talán soha sem képzett ki. Kissé gunyoló nevetéséből azon öntudás látszik, hogy az egykoruak csudálják miveit, 's utói hasztalanul fáradoznak elérni az ő tökélyét. A' több szobor bámulatra méltólag terjeszti elő még a' legkisebbnek látszó arczvonásokat is, mellyek a' fővonásokat szembetűnőleg emelik, a' helyes arczismérethez alaposan vezetnek, 's az emberisméretet felettébb gazdagítják.

Még az avatatlanok is oly meglepők némellyek, például az *ásító*, hogy nézése által szinte ásításra ösztönöztetik. A' *gunyoló*, *búsakodó*, *melancholikus*, *tökfilkó*, *agyarkodó* *czigány*, *nemes lelkű*, *siránkozó öreg*, *bohóskodó*, *rágalmazó*, *hős*, *tudós*, *nevetést visszatartó*, *szagoló* 's a' t. mind csudálatot gerjesztő fejek, 's látásuk maradandó benyomást hagy a' néző emlékezetében. Lapjaink' szüke az egyes szobroknak részletes leírását nem engedvén a' műkedvelőket és gyűjtőket megtekintésére utasítjuk e' ritkaságuk, melly a' bécsi Casinóban is látható.

K ö r m ö c z - B á n y a .

Mit'a' mult évi folyamatban Selmech-Bányáról, 's általában a' magyarországi bányászatról

mondánk, Kőrmöcz-Bányára is értetődven, itt eről csak némely részeletekre szorítjuk közlésünket; hozzá mellékelvén ezen városnak is képét, hogy két leghiresebb bányavárosunkat együtt szemlélhessék olvasóink.

Kőrmöcz-Bánya fővárosa a bányavárosoknak. Bars vármegyében egy mély völgyben fekszik, melyet 7 nagy hegy fog körül, úgy hogy előbb nem lehet látni mint sem belé jutna az ember. Első építői a szászok valának, noha azt mondják, már előttök a kvádok és gothok lakták ezen vidéket, sőt a bányászatot is űzték. Kálmán alatt 1100 sz. királyi várossá lett Kőrmöcz, falai pedig Sigmund alatt építették. Maga a város kicsiny, 's alig áll 30 házból, de keves számu polgárjai jeles szabadságokkal birnak. Legjelesebb épületei a fő templom, mely 1557 épült, 's 1642 megújítatott; a Ferencz szerzetesek klostroma és temploma, melyet Lippai György építtetett 1653. továbbá a kamaraház. Több ékességei közé tartozik a pompás szökőkút és a drága szentháromság oszlópa. Vára éjszakfelé egy halmon fekszik kettős falakkal és bástyákkal körülvéve. Legpompásabb épület benne a Sz. Katharina temploma, mely november 25-kén szokott megnyitvatni. A várban néhány városi tisztviselő laknak felvigyázván a polgári foglyokra. Pávák is tartatnak itt annak emlékezetére, hogy 500 esztendő előtt ezen madarak árulák el a tatároknak egy éjjeli meghorbanását. A külvárosok naggyá és elevenné teszik Kőrmöczöt, 's azokban vagynak a különféle királyi épületek. Az olvasztó kemenczék alatt két kis patak folyik el, melyet már több század előtt nagy költséggel vezettek ide a szomszéd vármegyék Thuróczból a bányászat javára 's Kőrmöczviz név alatt sok hasznot tévén, savószínű hullámaival a Garánba ömlik. Megjegyzésre méltó még a keleti erdőkből jövő esatorna, mely föld alatt a tulajdonkénti városba és várba vezetetik. —

A lakosok száma alig teszen öszvesen 9000 számot.

Az arany- és ezüstbányák részint királyiak, részint városiak, 's minden bánya esatornának vagy torkulatjának külön neve van, 's némelyik 170 ölnyi mélységre is lemegy. Darab idő óta új reményletes bánya esatornák és épületek is tétettek a város környéu, 's egyik azok közül gazdagon is jutalmazá a fáradságot. Mióta veretik pénz Kőrmöczön, nem lehet bizonyosan tudni, úgy látszik várossá emeltetése óta; a K. B. (Kőrmöcz-Bánya) jegyek 1766. kezdetek veretni a kőrmöczzi pénzre, de most már csak az aranyra veretik.

Minden arany és ezüst ide hordatik a több bányavárosokból, és itt veretik pénzzé; a kőrmöczzi arany, kivált a régi, szép színéről hiresedvén el. A vidékben különféle drágakövek is találtatnak, nevezetesen kék, sárga, veres, fejér achát. A város lakosai azonban eleitől fogva mind azon szerencsétlenségekben részt vevén, mellyek a hazát háboruk által rongálták, sőt ezeknek leginkább kitétvé lévén a bányák miatt, soha jó létre 's virágzó állapotra nem juthattak, noha a gyakran károsulással járó bányászatot sokan megvetvén, mesterséget űznek, 's méhet tartanak, sőt selyemtenyésztesen is igyekeznek, az asszonyok pedig fejér czernából csipkét készítenek, 's házalókkal árultatják az országbán. Azon kívül oly szerencsétlenek a lakosok, hogy a víztől töbnyire golyvát kapnak, mit ugyan a sok hegyenjárásnak is tulajdonitnak. --

Jelenet Pompéji ásatakor.

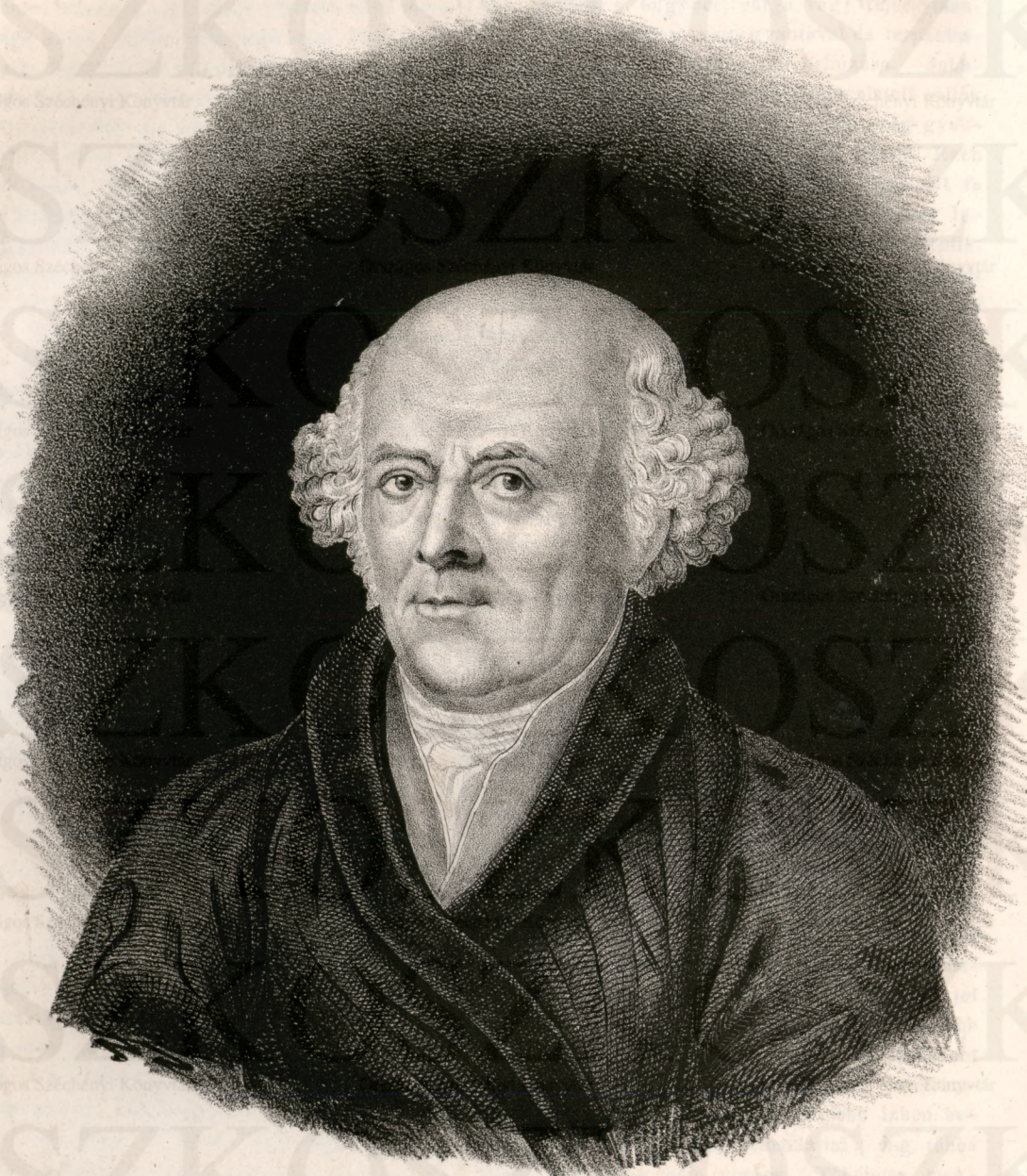
Midőn a Vezuv közelgető kirohanásának jeleit adá, hihetőleg elszaladt a házi ur, számos családját és egy igen szép fiatal leányát szomorú sorsuknak hagyván, 's legdrágább vagyonaival megrakodva egy rabszolgától kísértetve a tenger felé vette útját, de melyet el nem érhetett. Leánya, két gyermeke 's más házi emberei a földalatti boltzatban kerestek menedéket, az ott lévő borban 's a levitt eledelben hihetőleg elegendő biztosságot képzelvén azon veszély ellen, mellynek egész nagyságát nem ismerék. Haszontalan remény! Ugyanazon sors várta őket, mely a házi atyát, csak hogy különböző úton. Az erős boltzat és szoros bejárás védé ugyan őket egy nap az ömlő hamutól, de a forróság, mely a fát szénné változtatta, el nem tartóztathatott a pinceszétől. Az éltető lég kénköves gőzzé változtattott, izzó hamuval vegyítetvén; 's kétségbeesve rohantak a szerencsétlenek fris levegő után lihegvén, kifelé, de a bejárás már omladékkal borított, 's itt végzék élteket oly kínok közt, mellyeken nem örömet mulat a képzelet. A kertajtónál két esontváz találtatott. Egyik a házi urnak tartatott, 's ezen ajtónak kulcsa volt kezében, körülte száz darab arany és ezüst hevert. Másik néhány ezüst edény mellett elnyulva, gyaníthatólag a rabszolga volt. A szobák alatti boltzat felbontatván 18 személy esontvázaira találtak a grádicsnál, mellyek 17 század óta egymáson heverték. Több lányi magasságra igen finom hamuval borítottak el, mely a szeletelő lyukakon

Hörmöcsvár.

Országgyűlési Könyvtár
Országgyűlési Könyvtár
Országgyűlési Könyvtár
Országgyűlési Könyvtár

Országgyűlési Könyvtár
Országgyűlési Könyvtár
Országgyűlési Könyvtár
Országgyűlési Könyvtár

Hahnemann Samuel.

hatván be, később gőz által sűrített meg. Az ilyen állomány az érczolvasztó fővenyhez hasonlít, de sokkal finomabb 's azon tárgynak, melyet borított, alakját magára veszi a' benyomás által. Szerencsétlenségre csak akkor vétetett ezen tulajdonsága észre, midőn már majd nem késő volt; csak egy leány' nyaka és melye tartatott meg benne, ki rendkívül szép lehetett ezen forma után itélve. A' fővenymásolat oly hü, hogy még a' szövet is, mellybe a' leány öltözve volt, világosan megismerzik; ennek rendkívüli finomsága bizonyítja, hogy a' leány nem volt rabhölgy. Más töredékeken drágakövek' benyomása ismerszik meg, mellyeket nyakán és karjain viselt valaki, 's onnan gyanítható, hogy a' családnak több tagjai veszték el itten. Két esontváz gyermekeké volt, kiknek szőke hajukból még egy kevés megmaradt. A' legtöbb esontvázak asszonyiak valának. Hihetőleg mindenik nem karaktere szerint cselekedett; a' férjfiak erejökben bízva elfuthatni reménylettek; az asszonyok helybenmaradva várták a' veszedelm' végét, melly ellen semmit sem tehetett erőködésök. Ugyanazon boltozatban ércgyertyatartók is találtatnak, egyéb tárgyakkal, drágaságokkal és pénzekkel. Boros kanesók is valának a' falra aggatva, némelyikből a' bor kiapadván, és megkeményedvén. Némely archaeologusok azt állítják, ezen állományban megismerzik fűszeres aromája azon bornak, melly a' vezuv' környékén oly híres. —

F a f e s t é s.

A' külföldi finom fák' drágasága és hiánya egyesülve a' mindig emelkedő fényüzéssel polgári háztartásunkban, a' belföldi fák' festését voná maga után, és fontos iparaggá tevő ezen mesteriséget. A' fafestés azon kémiai bánásmódbul áll, mellyel a' fa' felületének különbféle marandó szín adatik, a' nélkül, hogy sajátságos erei, vonalai, rétegei 's egyéb szépségei, mellyek természeti milyenségét teszik, elváltoztatnának 's a' fa megismerhetetlenné tétetnék. Ily módon leginkább mahagoni és ébénfa a' legnagyobb ámitással utánaztatnak; de másféle színek is ajánlatosak fényezésre. A' festésnél főképen arra szoktak nézni, hogy a' szín minél mélyebben hasson a' fába, mi az által éretik el legjobban, ha a' fa megfestés előtt páczoltatik, vagy vékony levelekben festetik meg.

Festés után és fényezésre fordítás után firnázolás által mind a' természetes mind a' fes-

tett fának tündöklő fény adatik. De előbb zsurló fűvel, téglaporrall, pallérföldel vagy tajtékkövel lehetőleg simára egyenítetik, hogy minden durvaságát elveszítse. Ezután a' közönséges nemű fánál, például a' tölgynél, sárga vagy fejezviasszal, vagy magában, vagy gyantával és terpentinnel egyvelítve, történik a' fa' behuzása. Jobbnemű fánál pedig égett borban feloszlatott sellák használtatik, mellybe erősítés végett még gyakran sandarach és maszikszméza is tétetik. Ezen firnázásnak felkenése előtt a' tisztán legyalult fa lenmagolajjal nedvesítetik meg 's tajtékkövel lehetőleg kisímítatik, fűrészporrall megdörzsöltetik, 's a' még rajta maradt lenmagolaj tisztán átszítált téglaliszttel darózdörzsölő által levétetik. Így megsímítván a' fa, képes a' fényesítést elfogadni. Spongyia vagy gyapju-rongy selláfirnázásba mártatván, két nyüsztes vászonba takartatik, a' fa kevés lenmagolajjal itt ott megfeeskendeztetik, 's különböző irányban dörzsöltetik ama' csomaggal. Többször felkenetvén a' firnáz, de először csak igen gyengén, a' legszebb fényt állítja elő. Ha repedések vagy lyukak vagnak a' fában, olvasztott sellákkal töltenek be a' legyalulás után, 's tajtékkövel simára egyengettetnek; ha sok és durva pórusok vannak a' fán, egy keves terpentinnel adatik a' firnázáshoz.

Maga a' fafestés különösen a' következő színekre terjeszkedik ki.

Mahagoni-szín. Hogy a' honi fejezvi fának mahagoni szín adassék, ezen szabályok követtetnek: 1-ör *Cadet'* mahagóni-pácza. A' festésre készített fa vizzel egyvelített választóvizzel dörzsöltetik, azután megszáraztatik. Egy üveglombikba egy lótrorrátört sárkányvér, egy lat tisztált szóda, két font égettbor tétetvén, ez együtt felmelegitetik, azután meghütetik, 's a' felozlat jól bezárt üvegben eltétetik. Egy lat legfinomabb nemű sellákkal, fél lótr tisztált szódával 's két font égettborral szinte így kell banni. A' salétromsavanyal páczolt fának festésére több izben bevontatik az a' sárkányvér felozlattal, míg többé semmi nedvet be nem veszen. Tökéletes megszáradás után selláfelozlattal vonatik be a' fa és még tovább szárítatik. 2-ör. Különös szépségű tartós mahagoni-pácza. A' fa timsós vizzel megittatván, kiszáratik; festésre cochenille főzömény használtatik, mellyhez még annyi salétrom savanyos vasfelozlat csepegettetik, a' mennyi a' kívánt szintet elő állítja. A' festendő fa ezzel többször megkenetik, vagy bemártatik a' főzöménybe. Minél több vasfelozlat tétetik ezen földőbe, annál setétebb lesz a' szín, mi által a' fekete barnaságig is módosíthatatik. Jó borosz-

tyánkó fírnáczal világosítván, a' valódi mahagóni-faszin nyeretik. 3-or Setét mahagóni-pác adatik etető kalilugban készített igazi mahagóni forgács' nedvével is, mellyel a' fa több izben megkenetik. Világos mahagóni-pác végett 8 lat fernambukfa, 3 lat mahagóni-forgács, 2 lat timsó elegendő vízben megfőzetik. Többszöri megkenés és kiszáraztatás után borosztjánkő-szín mázzal vonatik be a' fa, azután finom pallérföldel fényesítetik. 4-er Diófának való mahagóni-pác. Egy rész porrá tört sárkányvér, három rész eldörzsölt orlean mind addig főzetik elegendő mennyiségű etető kalilugban, míg mindenik kövérség tökéletesen kivonatik. Ez a' szín is több izben felkenetik, végre borosztjánkő-szín máz kenetik fel. Amaz alkali színezőemény, ha igen sűrű találna lenni, vízzel meghigíthatatik.

Ébénfaszín. 1-ör Különösen tartós fekete színt adni. Nyolcz lat kámpesfa 9 font vízben egy óráig főzetvén, az elpárolgott víz apródonként kipótolatik. A' kitöltött főzeményben egy font durván tört fekete aleppó-gubacs főzetik fél óráig, itt is kipótoltatván az elpárolgott viz. Az által-szürt nedvhez 8 lat fejrre égetett gálicz, egy lat rézöld kristállyal és 6 lat arabiai gummival adatván, a' festendő fa a' forró fekete lébe mártatik, 's több napig benne hagyatik, gyakran felmelegítvén. A' feketítés annál inkább eléretik, ha a' fa előbb sófeloszlatban itattatik meg. 2-or Feketeszínt másképen lehetségessé tehetni, ha egy rész fejrre meszesített vasgálicz 10 rész vízben feloszlatatik, 's ezzel a' fa bekenetik, azután pedig több izben bevonatik 10 lat fekete gubacs 's 4 icze vízfőzeménynel. Ez a' szín még tartósabb és fényesebb leend, ha a gubacsfőzeményhez 2 lat arabiai gummi adatik. Ugy is igen tartós és szép fekete színhez juthatni, ha perkelt-szagu fasavannyal itatik meg a' fa, azután gubacs és kámpesfa-főzeménybe mártatik, mellyhez egy keves arabiai gummi tétetett. Nem különben, ha a' fa eczetsavanyos vasfeloszlattal nedvesítetik, és azután 4 lat gubacs 's egy icze vízfőzeménynel festetik. Salétromsavanyos vasfeloszlatban páczoltatván, és azután gubacs és kámpesfa-főzeménybe mártatván, hasonlóképen olyan fekete színt kap, melly a' legjobb ébénfához hasonlíthatatik.

A' kedvelt mahagóni és ébénfa színen kívül több más színek is készíthetnek szépen és tartósan mindenféle finom famunkákra. Ezekről következő levelinkben el nem mulasztjuk közleni adatainkat.

A' z e b r á k o k.

Mátyás király' idejében, mikor csaknem mindennapra egy egy történet juta az erős, eleven és szakadatlan munkásságu nemzetnek, a' zebrákok is adának néhány napnak történetet. Ezek egy szabadon szákmányoló bandát tevének, száma valami hét ezeren valának, nagyobb részint cseh és morvai leventák. Előbb Albrecht herczeg' zsoldjában állottak, kinek halála után elereszté őket a' császár és Podiebrad' szolgálatjába léptek, ki őket a' boroszlóiak ellen használta, mostanság pedig Sternberg Máté morvai nagy dynasta maga váraila vevé fel őket. *Dswela* munkát és gazdag zsákmányt ígervén nekik Magyarországra hívá ezeket Sternberg' megegyezésével, 's legelőször is Pozsonyt akará velök megtámadni. Egyike volt legfőbb vezéreiknek *Podmaniczky Báltint*, magyar földesur, 's ez ellene szegezte magát Pozsony' megrohanásának, míg *Pottendorf György* hatszáz lovaggal segedelmére jött a' városnak. Ekkor a' gazdag Nagyszombatot akará a' banda kizsákmányolni, de *Podmaniczky* arra nézve is megtagadá szolgálatját: „Küldjetek ugymond, a' hová akartok, Ausztriába, Cseh- vagy Lengyelországba, és megyek, de saját hazám ellen fegyvert fognom nem engedni tisztem 's becsületem. Vagy hagyjatok fel szándéktokkal, vagy eresszete el engem magatoktól.“ Ez utolsó megtörtént, 's ő éjszaka titkon Nagyszombatba sietett, megjelenteni a' városi tanácsnak közelgető veszedelmét.

Másnap megjelent *Dswela* csoportjával a' kapuk előtt, szabad bebocsáttatást kívánt néhány napi ott mulatásra, 's a' szükségesek' szabad vásárolhatását minden személynek és tulajdonnak biztosságot ígervén, ellenkező esetben pedig pusztítással fenyegetvén. *Podmaniczky* a' falakról felelt neki, hogy késedelem nélkül takarodjék el, mert a' város eléggé meg van rakva és erősítve, 's egészen képes az ő fenyegetését rajta és övein beteljesíteni. Jól ismervén a' banda próbált vitézségét 's haditudományát a' magyarnak, ott hagyá a' várost, 's üldöztetéstől tartván *Dswela*, legnagyobb sietséggel mély árakkal vonatta körül a' kostolányi várat, 's kettős bástyákat hanyatott fel, sietében a' várnak élelemmel ellátását utoljára hagyván. Az alatt Mátyás Horvátországban a' esendet helyre állítván, ezen zsákmányoló csorda' híré meghallá, 's az ország' éjszaki részeire sietett ellene, 's egy kis válogatott sereggel Pozsonyhoz érvén *Pottendorft* lovagjaival együtt magához vevé *Kostolányhoz*. *Dswelának* ottan kegyelmet ígért önkénytes feladásért, ellenben akasztófát átalakodottságért, mellyet a' sors végzete szerint el nem kerülhet. *Dswelának*

ugyan is két foggal kevesebbet adott a természet mint más embernek, 's ebből azt jövendölték neki, hogy akasztófán szárad meg. Ezt mind övéi mind a magyarok tudták. Azonban a helynek erőssége és a zebraókknak megtörhetetlen vitézsége gyulasztván bátorságát, megveté a király' ajánlatát. Mátyás nem rohantatá meg a várat, hanem körül fogatá, éhséggel szándékozván megvenni. Ezt nem várta Dswela, 's midőn a kevés élelem megfogyott, intézeteket tön az elszőkésre. Éjszaka háromszáz zebraókot küldé ki a déli kapun, kik nagy zajjal megtámadván a magyarokat, felriasszák és foglalatoskodtassák, míg ő a többekkel kiszökhet az éjszakai kapun. Miután e' esalás kiszült, néhány csapat könnyű lovasságot küldé Mátyás a szaladók után, 's a földnépe' segítségével több megöletett közülök két ezernél szaladása közben; kétszáz ötven, 's néhány nap mulva maga Dswela is elfogatott Csejthénél, 's a király' elébe vitetvén, az kimondá felette a gyalázatos halált; Magyar Balázsra bizván ítéletének végrehajtását. A több zebraók' rémitésére minden fogoly egymás mellé hosszu sorban aggattatott fel a bástyákon, Dswela legelől a legmagasabb akasztófára, jobja felől hussita papja, balja felől fegyvernőke. Minden további alkudozás nélkül megadá most magát a várbeli őrizet négy száz elrablott asszonnal együtt, kik mindnyájan gyönyörű szépségűek valának. Ezeket Mátyás a szeremségbe küldé a ráczok' nőjeiül, hogy a szép tartomány, mely akkor nagy Olaszországnak neveztetett, szép emberi nemmellis népesítetnék. A zebraókokat a budai esonkatoronyba küldé Batory István, hol akkor Czobor Mihály volt a várnagy, kemény söt kegyetlen ember a vétkesek iránt, azért a szigoru királynak kedveltje. A boldogtalan nép terhére volt neki, azért csapatonként fojtatta a Dunába, 's így szakadt egy részben vége a cseh kalandozásnak Magyarországnak.

A párisi katakombák.

Minekutána 1785 áttáták végre a párisiak, hogy a város' és templom' belsejiben lévő temetők mindig veszedelmesek az élőkre nézve, 's midőn kivált a nagy temető körül lakók faggyu nemű tömeggel vevék észre házaikat bevonva a kigőzölgéstől és ragadó nyavalyák kezdtek uralkodni, elhatároztatott, hogy a temető kívül vitessék a város' 's minden esont a nagy földalatti üregekbe gyűjtessék. A föld' kebeléből kiszedett iszonyu nagyságu kötömegek ugyan is, mellyekből egész Páris épült, az üres hézakokban mérhetetlen

nagyságu barlangokat hagytak, mellyeken a városnak nagyobb része nyugszik, és sok helyen felvigyázat kívántatott a beszakadás' elkerülésére. Ezen üregek temetőkké fordítatván *Katakombák*-nak neveztettek, mint a rómaiak főképen a keresztény martirok' temetőhelyeiket nevezék.

Nagy viadalt kellett kiállani a közvélemény-nyel, mielőtt a munka elkezdett, 's annyi számtalan nemzetség' maradványa, melly által a régi temető mintegy szentséggé leve, napfényre hozatott. Végre győzött az okosság kénytelenségtől gyámolítatván. Azonban nem olvashatni megilletődés nélkül *Thury* munkájában, mily kémelettel nyitott meg a sir, honnan a koporsók és esontok részént éjszaka, részént vallásos szertartással vitettek az előbb megszentelt kőbánya üregekbe, mellyek miután az élők' lakjaihoz anyagot szolgáltattak, most ismét az elhunytaknak adtak hajlékot.

Engedelmi levelkével vagy az observatorium' közelében, vagy az alvilág' ösvenyén (barriere de l'Enfer) egy elég keskeny hágcsón valami 50 — 60 lábnyi mélységre megy le az ember. A boltozat elég magas lévén kényelmesen járhatni szét az elláthatatlan folyosókban; a levegő nem nyom; a világok tisztán lobognak, 's nyugodtan követi az ember tisztviselő' vezetőjét; a boltozat' közepén szakadatlanul végig nyújtott kötel biztosítj a utat, melly nélkül könnyen el lehetne tévedni a mellékfolyosókban, 's talán örökre is oda veszni. A legfőbb folyosók utcák alatt nyulnak ki, 's az oldalfalakon szinte ugy olvashatni az utcák' neveit 's házak' számait mint felül a valóságos városban, a honnan mindig pontosan tudhatja az ember mellyik ház alatt jár.

De mi ezen alvilágot oly borzasztóvá teszi, a számtalan emberi maradvány. Hosszu falak képeztettek mesterségesen összerakott kisebb nagyobb esontokból, és mereven, szemodvas, vi-gyorgó kaponyákból, mellyek azt látszanak kérdeni: mi dolga az élőknek haltakkal? Órákig járhat széljel az ember, a nélkül hogy kifogyna ezen esontfalakból. Kimeríthetetlenek voltak az elrendezők' ideái ezen kirakásnak mesterséges és symetriai találmányában, hogy ezen néma csarnokok a világ' legékesebb esontházaivá legyenek. *Villoison* egy pyramist látott *Tripolitizában* három ezer albanai fejből, mellyet egy basa tornyoztatott fel, de mi ez a több száz ezerekhez képest, mellyek közt itt vándorol az ember, mikor *Thury*' felszámolása szerint a régi temetőbe 7 század alatt 1,200,000 halott tétetett le, 's azoknak maradványi mind ide hozattak.

Egy helyen magas falazatra talál a néző, melly elrejtí a szem elől, a mit magában foglal.

Ezek a' rettenetes september' áldozatai' kiket szá-
zanként hoztak ide, és akár fő, akár alrangu,
akár püspök akár barát, akár nő, akár szüz egy-
velgest hányattak az enyészetnek martalékul ezen
hombár kerítésbe. Néhol mesterségesen készült
oltárok is vannak csontokból.

Felirások, mind a' csontok' összeszedésének helyét
jelentők, mind esthetikaiak, morálisok és vallásosok
nem hibáznak itt, melyekben reménylők 's remény-
telenek fejezék ki érzelmeiket. De a' gondolkozó
látogatónak önkényt annyi eszmélkedések támad-
nak itt, hogy legalább maga halandóságára em-
lékeztetnie nem szükség. Nem lehet a' világon
elevenebb Memento mori! De nem csak ez! Hét
század' nemzetségei hozattak ide nyugalomra,
kik egykor életkedvel vígadva, vagy inséggel 's
nyomorúsággal küzködve taposák a' felső vilá-
got. Minden elmúlt időszaknak itt fekszik kép-
viselője. Hol emlékeztethetik az ember jobban
egyenlő sorsára a' földi vándoroknak? Mily pályá-
ja volt ezek közül mindeniknek külön! 's mily
különböző fogott mindeniknek pályája lenni, ha
más időszakban élt volna. Csak az egyetlen egy,
ki az időn és lézokon uralkodik, határozza meg,
hol lássa meg mindenik a' napfényt, 's meddig
lételezzon, és ki mondhatja, hogy megismeré az
öröklétünek elrejtett utait? nyomtalanul vesznek
ezek el a' halandó' szemei előtt!

És aztán — mily megfejthetetlennek látszik
itt e' nagy esontvárosban, hol csak romjai hever-
nek az elővilágnak, a' minden rejtélyek' leg-
nagyobbika — *saját természetünk*. Semmi emberi
tudomány nem magyarázta és nem magyarázhatja,
meg, mint származott ezen üres kaponyák közt
valaha egy világa az ideáknak, melyek gondo-
latokká, szavakká, 's tettekké érve gyakran egész
korra lehatottak, 's egész nemzeteket állítottak
és forgattak fel. Minden emberi erőt semmivé
tett-e a' halál, ha egyszer az agyvelő kiszáradt?
Mi az emberben oly sokat tehetett, visszatért-e
az is elementumába mint testének parányai, mi-
helyt megszűnt lehelleni? A' lélek, a' szerelem,
melly ezen szemodvakból nézett, örökre elhunyt-e
annak világával? Nem, akármily kísértetesen
bántsa is az embert e' vigasztalatlan gondolat ez
alvilágban, belsejünkben ezt sugja egy hang, mi
isteni eredetűek vagyunk!

E g y v e l e g.

Besózott kolompérlevel. Ausztriának né-
melly vidékein besózzák a' kolompér' leveleit, 's
tehenek' számára oly jó takarmányt nyerne be-
löle, melly a' szénánál két annyival jobb. A'
besózásra és az által okozott forrásra elveszti a'
kolompérlevel kellemetlen ízét, savanyu, ugor-
kához hasonló ízt vevén fel. A' besózás ugy
történik mint a' káposztáé. A' vastag szárok szél-
jel töretnek 's a' levelek besózás előtt apróra el-
vagdaltatnak.

Puskagolyók. Egy tábornok kiszámolá, hogy
85 golyó közül talál egy; mások ellenben azt
mondják, 40 közül talál egy, és 400 közül talál
egy halálosan.

Festett szobaszagot elűzni. Az ujonnan fes-
tett szobának némellyekre nézve türhetetlen
szaga van; ennek elűzése vegett egy edényben
eleven szenet kell a' szoba' közepére tenni, 's 2—3
marok fenyőmagot vagy borókát kell rávetni,
ablakot, ajtót elzárni, 's 24 óra alatt egészen
megszűnik az egészségtelen, kellemetlen szag.
A' fenyőmag' füstje szőnyegeknek, függönyök-
nek 's egyéb' e'félének nem árt.

Kenyér ritkaság. Déli Amerikának sok ré-
szein oly fényűzési czikk a' kenyér, melyet még
a' főbbek is alig ismernek. Nagy földek' és esor-
dák' birtokosai találtatnak, kiknek nők gyöngy-
drágaságot hordanak nyakaikban, gyémántgyü-
rüket ujjaikon, — de kenyeret még alig ha
láttak.

A' cukor' élethosszító munkálatja. Nem
csak kellemes fűszer a' cukor, hanem a' rotha-
dást gátoló, tápláló és lágyító szer is Valaki
szerfelett sokat fogyasztván, csaknem száz esz-
tendeig élt tökéletes egészségben, 's 80-dik esz-
tendejében még uj fogakat nyere. *Franklin* is
nagyon dicséri hasznos tulajdonságait, 's ő is
sokat megemésztvén 84 évig élt.

Fagyást elhárítani. Ki meg akarja a' fagyás-
tól őrizni kora veteményeit, mint a' borsót, ugor-
kát, paszulyt 's a' t. minden kerti ágyra tegyen
öt hat tál hideg vizet, ez magába szívja a' fa-
gyasztó hideget, 's a' gyenge növényeket meg-
óvja.

POZSONYBAN.

Szerkezteti 's kiadja Orosz József, nyomtatja ifj. Schmid Antal.